

Horyzonty Polityki
2025, Vol. 16, N° 57

ARTUR WIŚNIEWSKI

<http://orcid.org/0000-0002-0349-147X>

arturwisniewski@vp.pl

DOI: 10.35765/HP.2763

Od profesora do dyktatora. Dekompozycja tunezyjskiego systemu politycznego w okresie rządów Kaisa Saieda

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Celem niniejszego artykułu jest ukazanie działań prezydenta Kaisa Saieda oraz ich wpływu na system polityczny Tunezji. Prowadzone rozważania mają charakter interdyscyplinarny. Podejście politologiczne wzbogacono analizą behawioralną.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Wyraża się on w pytaniu: „Czy prezydent K. Saied wpłynął na dekompozycję systemu politycznego Republiki Tunezyjskiej?”. Hipoteza badawcza: „Działania polityczne K. Saieda stały się bezpośrednią przyczyną zatrzymania procesu demokratyzacji w Tunezji”. Metody analizy treści oraz instytucjonalno-prawna, połączone z krytycznym przeglądem literatury, pozwoliły uzyskać kompleksowe spojrzenie na zjawisko odejścia od demokracji przez Tunezję. Zrodziły wątpliwość, czy społeczeństwo tunezyjskie jest gotowe do trwałej zmiany ustrojowej.

PROCES WYWODU: Na wstępie staram się wyjaśnić, dlaczego obrany temat jest istotny i aktualny. Kolejny etap to przedstawienie politycznego tła – w jaki sposób K. Saied doszedł do władzy i jak wyglądała tunezyjska scena polityczna. Dalszy wywód dotyczy konkretnych działań prezydenta, w szczególności nadużyć, za sprawą których zmonopolizował władzę. Niniejszy tekst kończą wnioski z elementem prognostycznym.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Prezydent K. Saied odwrócił trend demokratyzacji państwa, dokonując petryfikacji systemu politycznego Tunezji. Pierwotnie przedstawiał się jako polityk niezależny, przywiązany do tradycji i demokracji. Tunezja powróciła na ścieżkę autorytaryzmu, choć była jedynym

Sugerowane cytowanie: Wiśniewski, A. (2025). Od profesora do dyktatora. Dekompozycja tunezyjskiego systemu politycznego w okresie rządów Kaisa Saieda. *Horyzonty Polityki*, 16(57), 293–306. DOI: 10.35765/HP.2763.

państwem w obszarze MENA, które osiągnęło etap demokracji skonsolidowanej. Praca ukazuje, że ustroj państwa nie jest rzeczywistością stałą.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Brak porozumienia na najwyższych szczeblach władz może stać się asumptem do ruchów radykalnych. Artykuł przedstawia ewolucję polityki prezydenta, jak dotąd nieukazaną w sposób ustrukturyzowany. Zaleca się, aby podczas analizowania problemu zwrócić uwagę na kontekst społeczny – poziom partycypacji obywatelskiej, mierniki społecznego zadowolenia, jak również aspekty ekonomiczne.

SŁOWA KLUCZOWE:

Tunezja, Kais Saied, arabska rewolucja, transformacja ustrojowa, autorytaryzm

Abstract

FROM PROFESSOR TO DICTATOR:
THE DECOMPOSITION OF THE TUNISIAN POLITICAL
SYSTEM DURING THE REIGN OF KAIS SAIED

RESEARCH OBJECTIVE: The aim of this article is to present the actions of President Kais Saied and their impact on the political system of Tunisia. The work combines scientific approaches, indicating the interdisciplinary nature of the considerations conducted. The political science approach was enriched with behavioral analysis.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: Research problem: did President K. Saied influence the decomposition of the political system of the Republic of Tunisia? Hypothesis: K. Saied's political actions became the direct cause of the halt in the democratization process in Tunisia. Content analysis and institutional-legal methods, combined with a critical review of the literature, allowed us to obtain a comprehensive view of the phenomenon of Tunisia moving away from democracy. They raised doubts as to whether Tunisian society is ready for a political change.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: At the beginning, I try to explain why the chosen topic is important. The next stage is to present the background – how K. Saied came to power and what the Tunisian political scene looked like. Further discussion concerns the specific actions of the president, especially how he monopolized power. This text ends with conclusions with prognosis.

RESEARCH RESULTS: President K. Saied reversed the trend of democratization of the state. Initially, he presented himself as an independent politician, attached to tradition and democracy. Tunisia returned to the path of

authoritarianism, although it was the only country in the MENA with consolidated democracy. An article shows that the state system is not a permanent reality.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS:

The lack of agreement at the among politicians may become an incentive for radical movements. The article presents the evolution of the president's policy. It is recommended that when analysing the problem, attention be paid to the social context – the level of civic participation, measures of social satisfaction and economic aspects.

KEYWORDS:

Tunisia, Kais Saied, Arab Revolution, political transformation, authoritarianism

WPROWADZENIE

Dynamiczny charakter przeobrażeń zachodzących w obrębie struktur politycznych Republiki Tunezyjskiej po rewolucji arabskiej stał się przedmiotem zainteresowania badaczy podejmujących tematykę bliskowschodnią. Upadek rządów Zine Ben Alego był katalizatorem uruchomienia procesów prodemokratycznej transformacji. Modelowanie nowego układu sił politycznych poprzez oparcie się na republikańskim charakterze państwanapotkało trudności, których eskalacja nastąpiła w okresie rządów Kaisa Saieda. Tunezja, postrzegana dotychczas jako państwo wzorcowo przystosowujące się do demokratycznych reguł gry, utraciła ten status. Konflikt polityczny w obrębie establishmentu, nabrzmiały w wyniku autonomicznych decyzji głowy państwa, stawia pytania o przyszłość systemu politycznego Tunezji, ale również o naturę oraz prawdziwe motywacje arabskiego przywódcy.

Istnieje co najmniej kilka powodów, dla których niniejszy temat określono jako istotny i aktualny. Po pierwsze, Tunezja była nie tylko jedynym sukcesywnie transformującym się państwem w obszarze MENA, ale także prekursorem rewolucji. Po drugie, jej polityczne losy na przestrzeni ostatnich lat przypominały sinusoidę: zmierzch Z. Ben Alego i odejście od reżimu autorytarnego, poprzez tranzycję demokratyczną i konsolidację demokracji, a następnie powrót do autorytaryzmu. Po trzecie, Tunezja obok Libanu postrzegana jest jako jeden z najbardziej liberalnych arabskich krajów z rozbudowanym społeczeństwem obywatelskim i mocną pozycją kobiet. Nie można całkowicie

wykluczyć, że obywatele Tunezji ponownie upomną się o demokrację, której doświadczali w ciągu dziewięciu porewolucyjnych lat.

Jakkolwiek w literaturze przedmiotu – zarówno polskiej, jak i zagranicznej – istnieje szereg publikacji poświęconych Tunezji (szczególnie dotyczących arabskiej wiosny), zauważa się deficyt prac ukazujących sytuację polityczną kraju w czasie prezydentury K. Saieda. W powstawaniu niniejszego tekstu niektóre pozycje okazały się jednak nad wyraz pomocne. Należą do nich między innymi: *No time to lose as Tunisia's president consolidates authoritarian turn: Europe waits, watches, misses opportunities* (Werenfels, 2022) oraz *Breakdown by disengagement: Tunisia's transition from representative democracy* (Koehler, 2023), ukazujące implementację i umocnienie autorytarnego reżimu. Wartościowych informacji dostarcza raport o nazwie *Tunisia: From the July 2021 coup to the July 2022 constitutional referendum*, ukazujący przebieg zamachu stanu w Tunezji i jego konsekwencje (Arab Center for Research & Policy Studies, 2022). Oprócz przywołanych źródeł internetowych, stanowiących gros niniejszej pracy z uwagi na specyfikę studium przypadku oraz ich aktualność, posłużono się publikacjami w formie tradycyjnej, takimi jak *Individual freedoms and rights in Tunisia: an ever-lasting struggle* (Arfaoui, 2022), poruszającej zagadnienia praw i wolności obywatelskich w Tunezji czy też *The digital double bind. Change and stasis in the Middle East* (Zayani & Khalil, 2024), ukazującej perspektywę ucyfrowienia społeczeństw bliskowschodnich, w tym tunezyjskiego.

PROFESOR SPIN DYKTATOR I DEMOKRACJA EPIZODYCZNA

Juan Linz, wybitny hiszpański teoretyk w zakresie nauk o polityce, zauważył, że

demokracja traci autentyczność między innymi dlatego, że na szwank wystawione zostają zwłaszcza kompetencje i odpowiedzialność parlamentu, a szczególnie przypadek zrzeczenia się przez demokrację swoich uprawnień, którego efektem jest osłabienie jej autentyczności, stanowi próba przywracania równowagi w obliczu kryzysu, polegająca na zabiegach o poparcie sił zbrojnych (Linz, 1998, s. 55).

W ocenie Larbi Sadiki oraz Layli Saleh zwycięskie dla K. Saieda wybory prezydenckie w 2019 r. miały charakter demokratyczny (Sadiki & Saleh, 2024). K. Saied, z wykształcenia profesor prawa, uzyskał 70% poparcia (The Guardian, 2019). Na scenę polityczną wkraczał jako kandydat niezależny, a demokracja tunezyjska była wówczas skonsolidowana – po rewolucji nastąpiła w państwie podwójna alternacja władz (Najib, 2023). Zgodnie z brzmieniem art. 37. tunezyjskiej ustawy zasadniczej z 2014 r. (modyfikowanej w roku 2018) K. Saied został wybrany na pięcioletnią kadencję (The Constitution of Tunisia, 2018). W 2019 r. odbyły się również wybory do jednoizbowego wówczas parlamentu, Zgromadzenia Reprezentantów Ludowych, w których zwycięstwo odniosła Ennahda, umiarkowana partia islamistyczna, uzyskując 52 miejsca na 217 możliwych – o 17 mniej niż w poprzednich wyborach. Spadek ten uzasadniano malejącym poparciem elektoratu partii z uwagi na jej działania zmierzające do rozdzielenia kwestii religijnych i politycznych w państwie (PISM, 2019). Celem zasadniczym K. Saieda na początku prezydentury było zbudowanie – za sprawą projektu pod nazwą Nowa Republika – nowych instytucji w państwie, przeciwdziałających problemom gospodarczym, społecznym i politycznym (Gobe, 2024). Do tych pierwszych należało przede wszystkim utrzymujące się na wysokim poziomie bezrobocie. Swoją szczyt na przestrzeni ostatnich 20 lat osiągnęło w 2011 r. w trakcie arabskiej rewolucji (18,33%). W okresie pierwszych czterech lat rządów K. Saieda obserwowano jego niewielki spadek z 17,15% do 15,11% (Statista, 2024). Największym wyzwaniem w sprawach społecznych pozostawało odwrócenie trendu polaryzacji tunezyjskiego narodu, wyrażającej się według Zofii Sawickiej za pomocą linii podziału religia – świeckość. Zwolennicy tych przeciwstawnych nurtów konkurowali ze sobą w mediach społecznościowych, niekiedy zaś spory światopoglądowe rozstrzygane były na drodze zamieszek ulicznych (Sawicka, 2017, s. 203). Porewolucyjne antagonizmy w Tunezji dotyczyły również sceny politycznej. Próby ich rozwiązania podjęła się w 2019 r. Ennahda, rezygnując z wystawienia własnego kandydata w wyborach prezydenckich. Jednocześnie zrzekła się kilku mandatów w koalicji parlamentarnej. W ocenie niektórych ekspertów tego typu działanie sprzyja umacnianiu demokratycznych norm poprzez świadome unikanie monopolizacji władzy politycznej (Cimini, 2021).

K. Saied zabiegał początkowo o to, by społeczeństwo również stało się aktorem politycznym. Ze swoim sloganem *al-sha'b yurid* („ludzie chcą”), zapożyczonym z okresu rewolucji, przekonywał, że obywatele należy upodmiotowić poprzez włączenie ich w proces decyzyjny (Coslovi, Giampaolo, & Ianni, 2024). Platformą wyrażania opinii – często sprzecznych – pozostawał Internet. Jeszcze w 2016 r. ogłoszono projekt pod nazwą „Cyfrowa Tunezja 2020”, którego realizacja przebiegała w sposób powolny ze względu na rywalizację ministrów odpowiedzialnych za jego wdrożenie (Zayani & Khalil, 2024, s. 54). Według założeń inicjatywa miała kosztować 5,5 miliarda dinarów i uczynić Tunezję międzynarodowym centrum cyfrowym oraz doprowadzić do utworzenia 95 000 miejsc pracy (Youssef, 2021). K. Saieda, polityka reprezentującego starsze pokolenie (w chwili zaprzysiężenia na prezydenta miał 61 lat), nie utożsamiano jednak z progresem technologicznym. Zarzucano mu apatię oraz mechaniczny oraz nazbyt formalny sposób komunikowania się, czego rezultatem było nadanie mu pseudonimu Robocop (Middle East Eye, 2021). Za wysoce kontrowersyjne uznano przywrócenie przez nowego prezydenta kary śmierci, której nie wykonywano w Tunezji od blisko 30 lat (Amnesty International, 2020). Część społeczeństwa domagała się jednakże takiego rozwiązania po brutalnym zgwałceniu oraz zamordowaniu 29-letniej Rahmy Lahmar. Dla obrońców praw człowieka zmiana polityki w zakresie stosowania kary śmierci oznaczała zatrzymanie postępu w przyznawaniu swobód obywatelskich (The Guardian, 2020).

Radykalna przemiana nastąpiła nie tylko w kwestiach obyczajowych, ale również politycznych. Jak zauważają Sergei Guriev i Daniel Treisman,

Saied wykorzystał klasyczną strategię spin dyktatora: podporządkowani mu prokuratorzy ścigali przeciwników politycznych za rzekome niepolityczne przewinienia, oskarżając byłego premiera Hammadiego al-Dżibalię o pranie brudnych pieniędzy (Guriev & Treisman, 2023).

W styczniu 2021 r. premier Hichem Mechichi (wcześniej doradca prezydenta) dokonał rekonstrukcji rządu bez wiedzy K. Saieda. W konsekwencji prezydent nie zatwierdził pięciu ministerialnych nominacji (Olech & Pawłowski, 2022). Badania opublikowane w tym

samym miesiącu wykazały, że większość ankietowanych (61%) uważała, że parlament jest zbędny, a państwo potrzebuje silnego lidera. Jeszcze większa liczba respondentów (76%) uznała, że ich kraj potrzebuje „lidera, który w razie potrzeby nagnie zasady, aby sprawy poszły w korzystnym kierunku” (Werenfels, 2023). Po nadzwyczajnym spotkaniu z przywódcami sił bezpieczeństwa i wojska 25 lipca 2021 r. oświadczył, że podejmie środki niezbędne do „uratowania państwa i społeczeństwa”. Następnie ogłosił decyzję o zawieszeniu parlamentu, zniesieniu immunitetu wszystkich jego członków, zdymisjonowaniu H. Mechichiego, objęciu urzędu prokuratora publicznego i przejęciu władzy wykonawczej przy pomocy rządu kierowanego przez premiera wyznaczonego przez niego samego (Arab Center for Research & Policy Studies, 2022). W ocenie licznych badaczy wydarzenie to oznaczało kres tunezyjskiej demokracji. Według sondaży w lutym 2022 r. poparcie prezydenta wyniosło zaledwie 23,2%, podczas gdy w sierpniu 2021 r. było to 49,8% (Koehler, 2023). Należy skonstatować, iż demokracja w czasie pierwszej kadencji K. Saieda miała charakter jedynie epizodyczny i uległa erozji wraz z przewrotem dokonany w lipcu 2021 r.

ZMIERZCH MŁODEJ DEMOKRACJI

W naukowym dyskursie, jak zauważa Maryana Prokop, w stosunku do pojęcia reżimu hybrydalnego stosuje się wiele innych, synonimicznych kategorii, takich jak: demokracja nieliberalna, reżim kierowanego pluralizmu czy anokracja (Prokop, 2017). W ocenie Samuela Huntingtona reżimy autorytarne definiowane są poprzez brak instytucjonalnego rdzenia (Huntington, 1992). Z kolei według Francisa Fukuyamy reżim autorytarny może być dobrze zarządzany, tak jak i demokracja może być źle administrowana (Fukuyama, 2013). W przekonaniu autora niniejszej pracy Republika Tunezyjska od lipca 2021 r. wpisuje się w teorię reżimu hybrydalnego; jest państwem pozbawionym silnych instytucji i skutecznie zarządzanym przez prezydenta K. Saieda.

Tunezyjski przywódca wykorzystał złe nastroje społeczne, jakie panowały w państwie od dłuższego czasu. Zwykli obywatele rozczarowani byli nieustającymi komunikatami o bratobójczych walkach

pomiędzy partiami. Najważniejsze stanowiska państwowe obejmowali urzędnicy z politycznego nadania. Jak konstatuje jeden z badaczy, K. Saied sprawiał wrażenie „pseudofilozofa”, który odrzucił politykę przedstawicielską na rzecz bezpośredniej demokracji, wyznając konserwatywne wartości i uosabiając wiele socjalistycznych zasad, nawiązujących do rządów egipskiego przywódcy, Gamala Nassera (Megerisi, 2023). Innym istotnym aspektem politycznego krajobrazu Tunezji było wysokie rozwarstwienie partyjne. Część z nich (na czele z najbardziej radykalną Al-Karamą) w swoich programach odwołuje się do tradycyjnych zasad islamu. Mostakbal, partia centrowa, deklaruje możliwość konstruktywnego dialogu z innymi ugrupowaniami. Umiarkowana jest również Ennahda. Wszystkie te partie dokonują programowej fuzji polityczno-religijnej, a ich członkowie posługują się językiem arabskim. Warto nadmienić, że istnieją również ugrupowania laickie, w swoich resentymentach odwołujący się do Habiba Burgiby (1903–2000), ikonicznego przywódcy Tunezji. Komunikują się w języku francuskim. Różnice programowe owych partii dotyczą stosunku wobec arabskiej wiosny oraz kwestii ekonomicznych. Wolna Partia Deturiańska składa się w znacznej mierze z prominentnych przedrewolucyjnych działaczy. W rezultacie wyraża krytykę względem wydarzeń z lat 2010–2012. Do partii laickich zaliczyć należy również liberalne Tahya Tunes i La reform oraz lewicowe Blok Demokratyczny oraz W sercu Tunezji (Olech & Pawłowski, 2022). Przy tak dużej liczbie ugrupowań i wyraźnych podziałach pomiędzy nimi umacnianie reżimu autorytarnego wydaje się nad wyraz możliwe.

Od 2021 r. działania K. Saieda wykraczają poza klasyczną teorię polityki, polegającą na zdobyciu i utrzymaniu władzy. Prezydent Tunezji zmierza do jej całkowitego zmonopolizowania, a nawet poszerzenia. Na wniosek prezydenta 25 lipca 2022 r. odbyło się referendum w sprawie projektu nowej konstytucji. Proponowana nowa ustawa zasadnicza odrzucała hybrydowy system parlamentarno-prezydencki, obowiązujący na mocy porewolucyjnej konstytucji. Jednocześnie miała nastąpić implementacja systemu prezydenckiego – podobnego do tego, który obowiązywał przed 2011 r. (Human Rights Watch, 2022). Przy niewielkiej frekwencji (nieprzekraczającej 30% uprawnionych) projekt poparło 94% głosujących. Nowa konstytucja wprowadziła szereg zmian, wzmacniając pozycję obecnego prezydenta.

Podniesiono wiek uzyskania biernego prawa wyborczego z 35 do 40 lat. Wyposażono prezydenta w kompetencję przewodzenia Radzie Bezpieczeństwa Narodowego, organu odpowiadające między innymi za bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i relacje z państwami trzecimi. Jeden z artykułów konstytucji przewiduje, że w przypadku zagrożenia republiki głowa państwa może zastosować szerokie, a przede wszystkim niesprecyzowane środki reakcyjne (nazywane „środkami wyjątkowymi”). Istotną zmianą było ustanowienie dwóch izb Zgromadzenia Reprezentantów Ludowych (Jakubiak, 2023). Według agencji Freedom House, zajmującej się mierzeniem demokracji (w corocznym badaniu brane są pod uwagę wskaźniki praw politycznych oraz wolności obywatelskich), w 2019 r. Tunezja uznawana była jeszcze za państwo wolne z liczbą 69 punktów na 100. W 2024 r. uzyskała ich już tylko 51, zmieniając status na kraj wolny częściowo (Freedom House, 2024).

W parze ze zmianami politycznymi w Tunezji nie poszły przeobrażenia natury ekonomicznej. Jak zauważa jeden z obserwatorów,

nie mając wizji ożywienia tunezyjskiej gospodarki, prezydent Saied wybrał strategię odwracania uwagi i szukania kozła ofiarnego. Dmuchając na żary ksenofobii wśród swoich zwolenników, a ostatnio podsycając płomienie na Bliskim Wschodzie, nadal odwraca uwagę, aby ukryć swoją krótkowzroczność gospodarczą (Ghazi, 2023).

W 2022 r. PKB *per capita* Tunezji wynosił 3600 dolarów. Dla porównania w Zjednoczonych Emiratach Arabskich było to 53 700 dolarów, w Arabii Saudyjskiej 30 400 dolarów, korzystniejsze wyniki odnotowywano również między innymi w Jordanii czy Egipcie (World Bank Group, 2024). W 2023 r. inflacja w Tunezji oscylowała wokół 14,6%, a jedna szóstą populacji sklasyfikowana została jako uboga (Ben Saad, 2023). Spośród 2,8 miliona pracowników zatrudnionych w sektorze prywatnym aż 1,55 miliona to pracownicy nieformalni. Osoby biedne częściej narażone są na zatrudnienie w szarej strefie. Około 71% pracowników nieformalnych znajduje się na najniższych szczeblach opieki społecznej, większość z nich to młodzi i słabo wykształceni pracownicy z regionów wiejskich i śródlądowych (Molini, 2024).

Pomimo niekorzystnej sytuacji gospodarczej K. Saied 6 października 2024 r. ponownie zwyciężył w wyborach prezydenckich,

uzyskując ponad 90% głosów przy frekwencji niespełna 29% (Al Jazeera, 2024). Jak zauważył think tank funkcjonujący przy Parlamencie Europejskim, niemal wszyscy kontrkandydaci (z wyjątkiem jednego) zostali albo zamknięci w więzieniu, albo uznani przez tunezyjską komisję wyborczą za nieuprawnionych do startu (Think Thank European Parliament, 2024). W jednym z pierwszych oficjalnych przemówień po zwycięstwie K. Saied stwierdził: „to kontynuacja rewolucji. Zbudujemy i oczyścimy kraj z korupcji, zdrajców i spiskowców” (Reuters, 2024).

WNIOSKI I PROGNOZY

Naznaczona licznymi nadużyciami prezydentura K. Saieda stanowi zaprzeczenie dokonań tunezyjskich obywateli, którzy w grudniu 2010 r. wyszli na ulice, sprzeciwiając się autokratycznym rządóm Z. Ben Alego. Uczestnikami rewolucji byli w znacznej mierze obywatele młodzi, wyposażeni w narzędzia internetowe. Nie bez przyczyny rewolucja arabska nazywana jest „rewolucją facebookową” lub „rewolucją twitterową”. Prawdopodobnie po raz pierwszy w długiej historii Republiki Tunezyjskiej młodzi ludzie mieli sposobność uzyskania głosu, domagając się równości praw obywatelskich, demokracji i dostępu do godnej, dobrze płatnej pracy. Lata 2011–2019 to okres tworzenia filarów nowej demokracji. Zdaniem większości obserwatorów wybory parlamentarne z 2011, 2014 i 2019 roku odbyły się w zgodzie z zasadami *demos kratos*. Wybory prezydenckie w 2019 r. wyłoniły jednak zwycięzcę, który wykorzystując napiętą sytuację wewnętrzną, postanowił dokonać przeobrażenia systemu politycznego. Zawieszenie i rozwiązanie parlamentu, dymisja rządu i wprowadzenie zmian w konstytucji za pośrednictwem referendum skłaniają do stwierdzenia, iż zawarta we wprowadzeniu niniejszego artykułu hipoteza badawcza o brzmieniu „działania polityczne K. Saieda stały się bezpośrednią przyczyną zatrzymania procesu demokratyzacji w Tunezji” została potwierdzona. Należy skonstatować, iż prezydentura K. Saieda nie różni się w sposób istotny od rządów Z. Ben Alego, który przez 24 lata (1987–2011) sprawował w sposób autokratyczny najważniejszy urząd w państwie. Na uwagę zasługuje bierność obywatelska, wyrażona niską frekwencją w referendum

w 2022 r. oraz w wyborach prezydenckich w 2024 r. Nie należy wykluczać, że eliminacja przeciwników politycznych przez aparat K. Saieda była wyraźnym sygnałem dla Tunezyjczyków, że uzyskanie reelekcji przez obecnego prezydenta pozostaje formalnością bez względu na realny wybór dokonany przy urnach wyborczych.

Jakkolwiek prognozowanie rozkładu sił na tunezyjskiej scenie politycznej w perspektywie najbliższych lat nastęrcza pewnych trudności z uwagi na dynamikę zmian, warto nakreślić hipotetyczną trajektorię możliwych scenariuszy. Pierwszym z nich są kolejne zmiany konstytucji i nadawanie nowych uprawnień obecnemu prezydentowi. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można założyć, iż K. Saied będzie chciał dożgonnie sprawować urząd – jest to cecha immanentna przywódców arabskich. Takie działanie wymagałoby wprowadzenia poprawki do ustawy zasadniczej. Realnym wariantem pozostaje dalsza eskalacja konfliktu wewnątrzpaństwowego i polaryzowanie sceny politycznej w myśl klasycznej zasady „dziel i rządź”. Ustąpienie K. Saieda można by było rozpatrywać jedynie w sytuacji ewentualnych czynników losowych lub zdrowotnych. Rewolucja bis przy udziale społeczeństwa znużonego nieustającą rywalizacją bloków politycznych jawi się jako najmniej realny scenariusz, wszak ta pierwsza rozpoczęła trwający niespełna 10 lat, zakończony fiaskiem proces ustrojowej transformacji.

BIBLIOGRAFIA

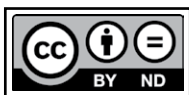
- Al Jazeera (2024). *Tunisia's Saied wins presidential election, electoral commission says*. <https://www.aljazeera.com/news/2024/10/7/tunisia-saied-wins-presidential-election-electoral-commission-says> (dostęp: 8.10.2024).
- Amnesty International (2020). *Tunisia: Presidential statement in favour of death penalty is shocking*. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2020/09/tunisia-presidential-statement-in-favour-of-death-penalty-is-shocking/> (dostęp: 29.09.2024).
- Arab Center for Research & Policy Studies (2022). *From the July 2021 coup to the July 2022 constitutional referendum*. <https://www.dohainstitute.org/en/Lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/tunisia-from-the-july-revolution-to-the-constitution-referendum.pdf>

- Arfaoui, K. (2022). Individual freedoms and rights in Tunisia: an ever-lasting struggle. W R. Abunasser & M. Dennis (Red.), *Voices of freedom. The Middle East and North Africa* (s. 73–92). Washington–London: Academica Press.
- Been Saad, M. (2023). *Tunisians' view of economic crisis: The struggle continues*. <https://www.afrobarometer.org/wp-content/uploads/2023/05/AD637-Tunisias-economic-crisis-The-struggle-continues-Afrobarometer-9may23.pdf> (dostęp: 8.10.2024).
- Bousen, Z., & Lakhal, M. (2023). *The political usage of anti-corruption in Tunisia*. <https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2023/06/Policy-Brief-N%C2%BA133.pdf> (dostęp: 7.10.2024).
- Cimini, G. (2021). *Learning mechanisms within an Islamist party: Tunisia's Ennahda Movement between domestic and regional balances*. <https://cris.unibo.it/bitstream/11585/790786/5/Learning%20mechanisms%20within%20an%20Islamist%20party.pdf> (dostęp: 29.09.2024).
- Coslovi, L., Giampaolo, M., & Ianni, A. (2024). *Tunisia at a crossroads*. https://www.cespi.it/sites/default/files/osservatori/allegati/cespi_tunisia_at_a_crossroads_finale_def_0.pdf (dostęp: 29.09.2024).
- Freedom House (2024). *Expanding freedom and democracy*, <https://freedomhouse.org/> (dostęp: 29.09.2024).
- Fukuyama, F. (2013). *What is governance?* https://www.files.ethz.ch/isn/159182/1426906_file_Fukuyama_What_Is_Governance.pdf (dostęp: 8.10.2024).
- Ghazi, A. (2023). *Critical crossroads: Tunisia's choice between a comprehensive EU partnership and economic collapse*. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaicom2365.pdf> (dostęp: 8.10.2024).
- Gobe, E. (2023). *Kais Saied's Tunisia: a "New Republic" with old authoritarian tactics*. <https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2024/04/Saieds-Tunisia-Authoritarian-Tactics-Gobe-IEMedYearbook2024.pdf> (dostęp: 29.09.2024).
- Guriev, S., & Treisman, D. (2023). *Spin dyktatorzy. Nowe oblicze tyranii w XXI wieku*. Kraków: Wyd. Szczeliny.
- Human Rights Watch (2022). *Q&A: Tunisias constitutional referendum*. <https://www.hrw.org/news/2022/07/14/qa-tunisias-constitutional-referendum> (dostęp: 6.10.2024).
- Huntington, S. (1992). *How countries democratize*, https://el2019.kimep.kz/pluginfile.php/108964/mod_resource/content/1/Huntington%20How%20countries%20democratize.pdf (dostęp: 8.10.2024).
- Jakubiak, Ł. (2023). System rządów w konstytucji Tunezji z 25 lipca 2022 r. na tle procesu autokratyzacji państwa w okresie prezydentury Kaïsa Saïeda. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, 4, 271–283. DOI: 10.15804/ppk.2023.04.20 (dostęp: 8.10.2024).

- Koehler, K. (2023). Breakdown by disengagement: Tunisia's transition from representative democracy. *Political Research Exchange*, 5(1), 2279778. DOI: 10.1080/2474736X.2023.2279778
- Linz, J. (1998). Kryzys, załamanie i powrót do równowagi. W J. Szczupaczyński (Red.), *Władza i społeczeństwo. 2. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki* (s. 40–46). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Megerisi, T. (2023). *Autumn of the patriarch: how to help Tunisians defend their democracy*. https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2023/03/Autumn-of-the-Patriarch-how-to-help-Tunisians-defend-their-democracy_.pdf (dostęp: 6.10.2024).
- Middle East Eye (2021). *Tunisia coup: who is president Kais Saied?* <https://www.middleeasteye.net/news/tunisia-coup-kais-saeid-president-who> (dostęp: 28.09.2024).
- Molini, V. (2024). *Unemployment and social crisis in Tunisia*. <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip2407.pdf> (dostęp: 8.10.2024).
- Najib, M. (2023). Democracy development in Tunisia during president of Kais Saied. *Journal of Etika Demokrasi*, 8(3), 383–394.
- Olech, A., & Pawłowski, M. (2022). *Wyzwania i szanse dla Europy w krajach Maghrebu*, https://ine.org.pl/wp-content/uploads/2022/07/Wyzwania-i-szanse-dla-Europy-w-krajach-Maghrebu_Raport-INE.pdf (dostęp: 7.10.2024).
- PISM (2019). *Tunisia after the presidential and parliamentary elections*. https://pism.pl/publications/Tunisia_after_the_Presidential_and_Parliamentary_Elections (dostęp: 28.09.2024).
- Prokop, M. (2017). Typologia reżimów hybrydalnych. Ujęcie teoretyczno-metodologiczne. *Historia i Polityka*, 21(28), 27–42 (dostęp: 8.10.2024).
- Reuters (2024). *Tunisia's Saied moves toward landslide win in election*. <https://www.reuters.com/world/africa/tunisia-polling-stations-open-presidential-election-2024-10-06/> (dostęp: 28.09.2024).
- Sadiki, L., & Saleh, L. (2023). *Seeing Tunisia's civil society during un-civil times*. <https://www.iai.it/sites/default/files/9788893683234.pdf> (dostęp: 28.09.2024).
- Sawicka, Z. (2017). *Wpływ nowych mediów na przedmioty polityczne wybranych państw Bliskiego Wschodu na przykładzie Arabskiej Wiosny*. Warszawa–Rzeszów: Wyd. Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania.
- Statista (2025). *Tunisia: unemployment rate from 2004 to 2023*. <https://www.statista.com/statistics/524516/unemployment-rate-in-tunisia/> (dostęp: 28.09.2024).
- The Guardian (2019). *Tunisia election: 'Robocop' Kais Saied wins presidential runoff*. <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/14/>

- tunisia-election-exit-polls-point-to-landslide-win-for-robocop-kais-saied (dostęp: 28.09.2024).
- The Guardian (2020). *Tunisia president calls for return of death penalty following brutal killing*, <https://www.theguardian.com/global-development/2020/oct/01/tunisia-president-calls-for-return-of-death-penalty-following-brutal-killing> (dostęp: 28.09.2024).
- The Tunisian Constitution (b.d.). <http://hrlibrary.umn.edu/research/tunisia/Tunisiaconstitution.pdf> (dostęp: 28.09.2024).
- Think Tank European Parliament (2024). *Tunisia's 2024 presidential elections*. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2024\)762411](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2024)762411) (dostęp: 8.10.2024).
- Werenfels, I. (2023). *No time to lose as Tunisia's president consolidates authoritarian turn: Europe waits, watches, misses opportunities*. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/263352/1/2022C41.pdf> (dostęp: 7.10.2024).
- World Bank Group (2024). *GDP per capita*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TN-JO> (dostęp: 28.09.2024).
- Youssef, A. (2024). *Digital transformation in Tunisia: under which conditions could the digital economy benefit everyone?* https://shs.hal.science/hal-shs-03506136/file/1637495187_570_734598_1512%20%283%29.pdf (dostęp: 28.09.2024).
- Zayani, M., & Khali, J. (2024). *The digital double bind. Change and stasis in the Middle East*. New York: Oxford University Press.

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>